

МОДЕЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ «СВІТОВОГО ПАНУВАННЯ»

Анотація. У статті аналізуються концепції національної безпеки США та Великобританії. На підставі системного аналізу розглянуто їх характеристики та запропоновано класифікацію моделі нацбезпеки.

Ключові слова: національна безпека, модель, США, Великобританія.

Annotation. In the paper is analysed the national security concept of the US and the UK, on the basis of the system analysis examined their characteristics and proposed a classification national security model.

Keywords: national security, a model, the United States, the United Kingdom.

Аннотация. В статье анализируются концепции национальной безопасности США и Великобритании. На основании системного анализа рассмотрены их характеристики и предложена классификация модели национальной безопасности.

Ключевые слова: национальная безопасность, модель, США, Великобритания.

У середині минулого століття в Сполучених Штатах було вперше застосовано поняття «національна безпека» та сформована її концепція. Проте, оскільки це загалом стосувалось періоду «холодної війни», ці ініціативи мали явно ідеологічне забарвлення. Слід зазначити, що будь-яка

* кандидат політичних наук, здобувач відкритого університету розвитку людини «Україна»

концепція ґрунтується на певних ідеологічних засадах. Проте моделі США та Великобританії доречно зарахувати до окремої категорії, оскільки історично політика цих держав у сфері національної безпеки подібна.

В період «холодної війни» стала конфронтація у військовій, ідеологічній та інших галузях визначила пріоритет зовнішньо- і військово-політичного підходу до проблем національної безпеки в Сполучених Штатах. Тому стратегія національної безпеки США у ті роки мала зовнішньополітичну спрямованість, практично не охоплюючи внутрішніх сфер суспільства. Бачення проблем національної безпеки у Сполучених Штатах має доктринальний характер – це інтелектуальний продукт, сукупність взаємозалежних ідей в галузі керування тенденціями, реальними й прогнозованими, для захисту постійних інтересів суспільства й держави. Концепція національної безпеки США є офіційним документом з політики національної безпеки [1, с. 141].

Доктринальне бачення національної безпеки в США має наступну структуру: фундаментальні (постійні) інтереси, незмінні протягом декількох останніх століть, сенс яких в забезпеченні безпеки, процвітання і свободи американського народу; місія країни на даному історичному етапі, що відображає національні інтереси у конкретному баченні президента США; конкретні цільові настанови, що розроблюються і досягаються президентською «командою», державними структурами, групами впливу, комерційними і неурядовими організаціями, тобто, суб'єктами національної безпеки держави.

Американська політика національної безпеки є своєрідною адаптивною системою: у разі збільшення зовнішньої загрози збільшується централізованість влади і посилюється контроль президента, при жорсткому дотриманні національних інтересів; Конгрес і групи впливу стають другорядними ланками, засоби масової інформації і комунікації відображають президентську позицію; у разі зменшення зовнішньої загрози – влада стає децентралізованою, із збільшенням участі Конгресу,

груп впливу та ЗМІ. При цьому слід враховувати чергування циклів у суспільному розвитку США, домінування суспільного або приватного інтересу.

Відмінною рисою республіканської адміністрації є твердий реалізм, а доктрина національних інтересів, яка віддає виражений пріоритет зовнішнім, а не внутрішнім справам, орієнтується на використання силових інструментів, підтримку союзників і вироблення стратегії, завдання якої також є реалістичними. Для республіканської адміністрації притаманне прагнення уникнути війни і політичного авантюризму. Така загальна модель знайшла відображення у діяльності адміністрацій Р. Рейгана і Дж. Буша.

Демократів відрізняє лібералізм, особливо в економічній і соціальній сферах. Інтереси різних груп населення, що підтримують демократів (дрібні фермери, етнічні об'єднання, вихідці з інших країн, юристи і журналісти) більше відрізняються одне від одного, ніж інтереси груп, що підтримують республіканців. В адміністрацію «демократичних» президентів призначаються вчені, юристи, політичні діячі з Конгресу: С. Венс, З. Бжезинський, Є. Лейк, М. Олбрайт, С. Телботт.

При розв'язанні проблем національної безпеки демократи орієнтуються більше на досягнення бажаних результатів, ніж на шлях і необхідні заходи їх досягнення. Демократи віддають перевагу права над силою, однак використовують для цього і військові засоби, особливо не замислюючись щодо порядку їх використання і наслідках.

Відповідно до класифікації американського дослідника Ф. Нахта, ці трактування зводяться до чотирьох основних груп, які утворює перетинання двох альтернатив у трактуванні національних інтересів США: ізоляціонізм – глобальне залучення у світові справи; опора на власні сили («одноприбічники»); опора на союзників («багатоприбічники») і опора на міжнародні організації.

Діюча нині доктрина національної безпеки Б. Обама зберегла певну наступність і спадкоємність своїх попередниць. Вона не запропонувала фундаментального повороту американської політики «світового панування», про що свідчить і практична політика Вашингтона: зростання військових витрат, характер військових компаній в Афганістані та Іраку, розширення таємних операцій по всьому світі проти терористичних і екстремістських організацій [1, с. 142–143].

У свою чергу пріоритети безпекової політики Великобританії після Другої світової війни були спрямовані на пошук свого місця у новій системі міжнародної безпеки і набуття стійкого статусу в новому біполярному Ялтинсько-Потсдамському світоустрої, внаслідок чого прийняття американської протекції Лондоном було цілком природнім. Головним питанням післявоєнної концепції національної безпеки країни була не тільки зовнішня форма, але й конкретний зміст, визначення нових загроз, сфер національних інтересів тощо.

Загалом світова колоніальна система після Другої світової війни ненадовго пережила Британську імперію, незважаючи на потуги політичної еліти «Туманного Альбіону» зберегти свою частку світового впливу шляхом своєї політичної «оренди» на користь Сполучених Штатів. Небезпека посилення оновленої Російської імперії, загроза поширення комунізму переважила століття невизнання колишньої Американської колонії.

Американська експансія носила поступовий характер: угода про девальвацію фунта зруйнувала «стерлінгову зону», доктрина Г. Трумена витіснила Британію із Середнього Сходу, втрата Англією Суецького каналу під час Суецької кризи 1956 р., а з нею і вплив у всьому регіоні. До початку 60-х рр. минулого століття підпорядкування Британської імперії Сполученим Штатам було завершено, перетворивши колишню потужну імперію на «авіаносець, що не тоне» для США у разі будь-якого європейського конфлікту. Внаслідок цього сучасна зовнішня політика і

національна безпека Великобританії не сприймається поза американською. Великобританія є однією з небагатьох європейських країн, що відкрито підтримує Сполучені Штати майже у всіх локальних конфліктах, бере участь у більшості воєнних операцій. Проте такий стан речей політичну еліту країни цілком влаштовує, тому що преференції, отримані країною в умовах «Pan American», покривають витрати, пов'язані з ностальгією по колишньому імперському статусу [2, с. 143].

Аналіз концептуальних положень діючої Стратегії національної безпеки Великобританії розкриває зміст і спрямованість зовнішньополітичного курсу і внутрішньої політики держави зі збереження й зміцнення домінуючих позицій на світовій арені. Здійснено типологізацію потенційних викликів, вироблені підходи, оптимізовані сили і засоби для їхньої нейтралізації або ліквідації, сформульовані принципи консолідації зусиль щодо протидії тероризму, захисту коаліційних інтересів із залученням багатонаціональних угруповань, а також політичних, економічних та інших невоєнних інструментів впливу щодо стабілізації обстановки. Подальший розвиток отримала теорія визначення характеру потенційних загроз та їх можливого впливу на безпеку країни, а для їхньої нейтралізації – концепція залучення силових методів поряд з політичними [2, с. 146].

В цілому прагнення і спрямованість концептуальних положень стратегії національної безпеки Великобританії повністю узгоджуються із зовнішньополітичним курсом США, НАТО і націлені на збереження домінуючих позицій держави на євроатлантичному просторі й за її межами.

За обраними комплексними критеріями оцінювання, запропонованими автором у науковому джерелі [3, с. 103-125], модель «світового панування» характеризується у політичній сфері низьким коефіцієнтом сприйняття корупції та високим індексом демократії.

Безпекові показники свідчать про наявність у країн, що мають таку модель, потужних збройних сил і резерву. Витрати на оборону США майже на порядок більші ніж будь-якої країни, навіть Великобританії. Північна Америка надійно утримує лідерство за рейтингом воєнного потенціалу у світі. Разом з тим і Об'єднане королівство посідає 5 місце, поступаючись лише Росії, Китаю та Індії.

Економічні показники країн характеризують їх як такі, що мають провідну економку, низький рівень інфляції та позитивний рівень зростання економіки. За рівнем життя США і Великобританія займають провідні позиції у світі, тримаючи планку ВНД/ДН на рівні 40 тисяч доларів.

Соціальні показники характеризують їх як суспільства з високими показниками індексів розвитку людського потенціалу та миролюбності, посідаючи провідні місця у світі.

Законодавство країн у сфері національної безпеки повністю кодифіковане. Основні положення КНБ країн викладені у національних Стратегіях національної безпеки та інших нормативних актах. Збройні сили і силові структури, а також їх фінансування контролюється громадянським суспільством.

Таким чином на підставі викладеного моделі національної безпеки США і Великобританії доречно виділити в окрему категорію тому, що тільки вони ґрунтуються на доктрині «світового панування».

Список використаних джерел

1. Коломієць О. Англосаксонська модель національної безпеки США / О. Коломієць // Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах «Грані». – Дніпропетровськ: ДНУ, 2012. – № 2 (82). – С. 141–144.

2. Концепція національної безпеки Великобританії «в епоху невизначеності» / О. Коломієць // Панорама політологічних студій: науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне: ДГУ, 2012. – Вип. 8. – С. 142-147.

3. Коломієць О.В. Концепт міжнародної безпеки в контексті глобалізації : монографія / О.В. Коломієць. – Київ : Видавництво КиМУ, 2013. – 427 с.